

УДК 354

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2023.2.3>

Ю. М. Атаманчук

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичного приватного університету

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВІЙНИ З РОСІЄЮ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Автором здійснено аналіз теоретичних аспектів формування нових механізмів впливу держави на процеси реформування вищої освіти України в період війни з росією на території України. В даних умовах війни змінився і простір обміну інформацією через Інтернет, що змушує в реальному житті спілкуватися спрощеною мовою. Постає необхідність враховувати факти, що вимоги глобального світу змінюють якість інформації. Аналіз процесів, пов'язаних зі становленням глобального інформаційно-комунікаційного простору, настільки потужно впливає на всю систему освіти, а особливо вищої, що змушує замислитись над перспективами її подальшого розвитку в світі та Україні зокрема. Представлений проєкт механізму по упровадженню наукових результатів в освітянські стандарти, який повинен сприяти модернізації та вдосконаленню освітнього процесу та здоланню труднощів, з якими зіткнулися українські заклади вищої освіти в результаті руйнівних наслідків війни.

Основною метою використання інформаційних технологій у діяльності закладів вищої освіти є підвищення ефективності механізмів державного управління на основі створення інформаційно-технологічної інфраструктури, що включає державні інформаційні системи і ресурси, які забезпечують їх функціонування, взаємодію між собою та центральних органів виконавчої влади в Україні із даними закладами освіти. Інформаційне забезпечення вищої освіти є нагальною потребою і набуває актуального значення особливо зараз, під час війни.

Реалізація зазначеного механізму дозволить забезпечити розумне поєднання принципів централізованого та децентралізованого управління, а вертикальна і горизонтальна інтеграція систем інформації різного рівня сприятиме ефективному функціонуванню системи вищої освіти за рахунок швидкого і надійного обміну даними і координації дій різних її ланок.

Ключові слова: *глобалізаційні процеси, управління якістю вищої освіти, комунікативний простір, реформація вищої освіти, інформатизація освіти.*

Постановка проблеми. Нині у світі відбувається становлення глобального комунікаційного простору, який справляє суттєвий вплив на всі компоненти, що утворюють структуру суспільства. Глобалізація нівелює відмінності між внутрішньою й зовнішньою політикою. Вплив глобалізаційних процесів на наше життя став настільки потужним, що змушує підлаштувати під ці процеси всю соціальну систему. Це може спричинити втрату людиною здатності творчого сприйняття світу та розвитку її інтуїтивних можливостей.

Інформатизація освіти спрямовується на стимулювання науково-педагогічних (педагогічних) працівників і студентів закладів вищої освіти (ЗВО) до об'єднання сил для покращення якості навчання та прийняття інноваційних рішень у підготовці молоді до діяльності в глобалізованому просторі та в період війни.

Відповідальність за якість освіти лежить на кожному окремому ЗВО і держави України в цілому адже, висока якість вищої освіти можлива тільки за умови наявності ефективного організаційно-економічного механізму управління вищою освітою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державне управління вищою освітою в Україні розвивається і трансформується в нових умовах війни, на зміну централізованому жорсткому адміністративному контролю приходять гнучке управління освітніми закладами, а вплив на їх діяльність здійснюється за допомогою різних організаційно-економічних методів та інструментів.

Проблемі якості вищої освіти в Україні приділяється увага у багатьох працях. Якість освіти – це багатогранне явище, яке здійснює і оцінку якості підготовки фахівців, тобто аналізується

наявність методики оцінювання якості підготовки випускників ЗВО як кінцевого продукту освітнього процесу; розглядає механізми формування системи управління якістю освітніх послуг безпосередньо в конкретному ЗВО, а також здійснює аналіз системи оцінювання якості вищої освіти у країнах світу.

Зарубіжні та вітчизняні науковці розглядають якість освіти одразу в кількох аспектах: соціально-філософському, освітянському та педагогічному (В. Андрущенко, В. Астахова, Л. Горбунова, М. Лукашевич, В. Лутай та інші); філософсько-освітянському та управлінському (О. Величко, А. Софрон, Т. Гусен, Д. Дзвінчук, Б. Жебровський, М. Кисіль); суспільно-економічному, соціокультурному та освітянському (К. Корсак) тощо.

Метою статті є здійснення аналізу факторів які впливають на рівень якості вищої освіти в Україні під час війни з погляду безпосередніх учасників освітнього процесу, а також представлення власного бачення системи управління якістю вищої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна війна з росією на території України за результатами національних та міжнародних досліджень з якості вищої освіти засвідчують той факт, що показники якості вищої освіти в Україні є доволі неоднорідними.

Сучасне суспільство потребує від вищої освіти підготовки молоді, здатної відповідати викликам часу, бути компетентним та мобільним на сучасному ринку праці, з громадською позицією, налаштованої на саморозвиток і навчання впродовж життя. Сама ж ця здатність визначається не тільки інформованістю, але й рівнем активності його психічних функцій – інтелекту, волі, здібностей, ціннісних орієнтацій тощо.

Освіта – важлива складова життєдіяльності суспільства, яка функціонує і розвивається за своїми власними законами, має низку характерних властивостей, серед яких провідними доцільно визначити цілеспрямованість, цілісність, взаємодію з навколишнім середовищем та іншими системами.

Філософський енциклопедичний словник дає визначення категорії якості як такої, що «виражає невіддільну від буття об'єкта його значну визначеність, завдяки якій він являється саме цим, а не іншим об'єктом [1].

Вчені-філософи якість освіти трактують як синтезатор усіх сучасних проблем розвитку освіти в державі й одночасно індикатор якості освітньої політики і реформ освіти за останні роки [2, с. 128].

У широкому сенсі якість вищої освіти розуміють як збалансовану відповідність процесу, результату і самої освітньої системи меті, потребам і соціальним стандартам освіти; у вузькому – як перелік вимог до особистості, освітнього середовища й системи освіти, що реалізує їх на певних етапах навчання людини, якому відповідає певна сукупність показників.

Спочатку COVID-19, а потім і війна на території України внесла свої кардинальні зміни на можливості молоді мати право вибору того ЗВО, в якому ти хотів би навчатися і здобувати омріяну спеціальність.

За оцінками самих науково-педагогічних працівників, зміни, що відбулися в системі вищої освіти України, негативно вплинули на її якість. Серед головних причин, які призводять до зниження якості освіти стало фактичне знищення значної частини приміщень ЗВО, а також часткова зміна ЗВО свого територіального розташування. Працівники даних ЗВО були вимушені виїздити за межі власних місць проживання разом із ЗВО, а також самостійно в більш безпечні міста по Україні, або за її межі.

Серед специфічних факторів відзначають:

– низький рівень підготовки випускників загальноосвітніх шкіл, закладів професійно-технічної (професійної) та фахової передвищої освіти;

– відсутність у студентів можливості застосувати теоретичні знання на практиці.

На зниження рівня якості освіти значною мірою впливає і рівень підготовки самих викладачів. Переважна більшість останніх складається з «теоретиків», їм не вистачає практичного досвіду дослідницької, консультативної, виробничо-організаційної роботи. Ще одним фактором, що негативно впливає на якість викладання, є перевантаженість педагогів і низький рівень оплати праці, що змушує їх працювати в кількох місцях, не приділяючи належної уваги якості власної підготовки [3].

Фактично більшість викладачів змінили свої принципи у роботі по впровадженню новітніх технологій і методів навчання, а також впровадження дієвих механізмів оцінювання, що свідчить про їх зосередження на наданні якісних освітніх послуг.

Це є доказом того, що педагоги, в переважній більшості, віддають перевагу незалежним оцінюванням якості освіти. Сьогодні в основу більшості моделей управління якістю вищої освіти використовують ті, які побудовані на основі системного підходу [4].

Системний процес управління якістю вищої освіти, заснований на вимогах міжнародних стандартів ISO 9000:2000, дозволить ЗВО:

- посилити акцент на меті своєї діяльності й досягненні очікувань споживачів;
- досягти і стабільно підтримувати високу якість своїх послуг для задоволення потреб і вимог споживачів;
- досягти впевненості, що очікуваної якості досягнуто і вона постійно підтримується;
- збільшувати задоволеність споживачів;
- суттєво покращити й оптимізувати свою бізнесову діяльність, підвищити результативність і ефективність роботи;
- забезпечити докази для споживачів та потенційних споживачів відносно того, що ЗВО здатний зробити для них;
- відкрити нові можливості або зберегти вже завойовані сегменти ринку послуг у сфері вищої освіти;
- отримати визнання з боку замовників через процедуру сертифікації;
- брати участь у тендерах, у тому числі міжнародних, щодо надання освітянських послуг на вигідних умовах [5].

У процесі державного управління реформуванням освітньої системи необхідно чітко визначити основні завдання й напрями оновлення змісту освіти в тому числі враховуючи Концепцію безпеці в закладах освіти.

Реалізація даної Концепції сприятиме створенню безпечного освітнього середовища в закладах освіти, поліпшенню стану їх пожежної та техногенної безпеки, можливості для кожного закладу освіти організувати освітній процес в очному режимі, забезпеченню комфортного перебування в об'єктах фонду захисних споруд закладів освіти, а також підвезенню учнів та вчителів до/із закладів освіти.

Крім того, реалізація Концепції підвищить ефективність превентивних заходів щодо запобігання та попередження вчиненню правопорушень в освітньому середовищі та створить безпечні умови навчання та викладання, комфортну міжособистісну взаємодію, що сприятиме емоційному благополуччю учасників освітнього процесу, відсутності будь-яких проявів насильства, забезпечивши при цьому достатньо можливостей для їх запобігання, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної,

інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу [6].

Висновки. Отже, чи не єдиною можливістю забезпечення якісної вищої освіти є отримання повної, об'єктивної, реальної, правдивої та точної інформації про її стан. І тут важлива роль відводиться моніторингу якості освіти – відстеження на постійній основі стану об'єкта, фіксація стану і виникаючих проблем, що здійснюються на основі систематизації й опрацювання існуючих джерел інформації або на основі спеціально проведених досліджень і вимірювань.

Ефективна співпраця між науково-освітньою спільнотою, бізнесом та громадськістю – одна з головних передумов успішного відновлення України після війни. Майбутня відбудова держави, подальша євроінтеграція і гармонізація освітнього та науково-інноваційного середовища потребують спільного бачення, єдності у плануванні та максимальної залученості кожного у підготовку до нових повоєнних часів.

Реформа в системі вищої освіти неможлива без вдосконалення процедури її проходження, а також інформаційного забезпечення. Інформація відіграє важливу роль у функціонуванні системи вищої освіти, а тому необхідно удосконалювати інформаційне забезпечення реформування цієї системи.

Список використаної літератури:

1. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди ; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. К. : Абрис, 2002. VI. 742 с.
2. Лукіна Т. О., Ляшенко О. І. Сутність категорії якості освіти в умовах реформування освітньої галузі. *Зб. наук. праць НАДУ при Президентіві України*. К. : Наук., 2013. Вип. 2. С. 126–134.
3. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 3. С. 12–15.
4. Деякі аспекти впровадження систем менеджменту якості освіти у вузах. *Матеріали 4-ої щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні»*, CEUME. URL: <http://www.management.com.ua/be/be024.html> (дата звернення 15.04.2023).
5. Козак О. Аналіз факторів впливу на якість вищої освіти в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 4(37). С. 5–10.
6. Концепції безпеки закладів освіти. Розпорядження КМУ № 301-р від 07.04.2023 року URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/88889/ (дата звернення 16.04.2023).

Atamanchuk Yu. M. Influence of the state on the quality of higher education in Ukraine during the war with russia on the territory of Ukraine

The author analyzed the theoretical aspects of the formation of new mechanisms of state influence on the processes of reforming higher education in Ukraine during the war with russia on the territory in Ukraine.

In these conditions of the war, the space for exchanging information via the Internet has also changed, which forces us to communicate in a simplified language in real life. It becomes necessary to take into account the facts that the demands of the global world change the quality of information.

The analysis of the processes related to the formation of the global information and communication space has such a powerful effect on the entire system of education, especially higher education, that it makes us think about the prospects for its further development in the world and Ukraine in particular. The project of the mechanism for the introduction of scientific results into educational standards is presented, which should contribute to the modernization and improvement of the educational process and overcome the difficulties faced by Ukrainian institutions of higher education as a result of the devastating consequences of the war.

The main goal of using information technologies in the activities of higher education institutions is to increase the efficiency of state management mechanisms based on the creation of an information technology infrastructure, which includes state information systems and resources that ensure their functioning, interaction between themselves and the central executive authorities in Ukraine with these institutions education information provision of higher education is an urgent need and acquires an urgent importance, especially now, during the war.

The implementation of the mentioned mechanism will allow to ensure a reasonable combination of the principles of centralized and decentralized management, and the vertical and horizontal integration of information systems of different levels will contribute to the effective functioning of the higher education system due to fast and reliable data exchange and coordination of actions of its various links.

Key words: *globalization processes, quality management of higher education, communicative space, reformation of higher education, informatization of education.*